

Brunnby kyrkby – vart tog ”huvudstaden” vägen?

Jag färdas på Krapperups Kyrkoväg från väster mot öster, från solnedgång mot soluppgång, från Krapperups slott mot Brunnby kyrkby. Vägen går genom ett böljande landskap med odlingsfält genombrutna av mindre skogsdungar och ägo gränser förstärkta med gärdesgårdar. Åkerfälten varierar årligen med nya grödor var och en med sin karaktär. På senare tid har det blivit allt vanligare med höstsådd. Mot sydost sänker sig marken mot lägre odlingsområden och i nordväst reser sig det skogbevuxna Kullaberg. Området karaktäriseras av utlokaliserade gårdar i samband med genomförda skiftesreformer under 1800-talet. På de flesta av de tidigare personalkrävande gårdarna med småjordbruk och djurbesättning förekommer numera i huvudsak enbart odlingsverksamhet om gården inte avstyckats.

Att området varit befolkat under årtusende vittnar Riksantikvarieämbetets sökträffar under rubriken Fornsök. Närmare Brunnby blir det en sista uppförsbacke vid passage av Trullshög eller Klockarens hassle. Trullshögarna är fornlämningar från bronsåldern vars högsta punkt är beläget ca 50 m ö h. Kan det vara så att här blev Store och Lille Truls begravda? Platsen kan under äldre tider använts som kultplats. Från höjden kan man under vinterhalvåret se Hallandsåsen i norr, Svedberga kulle i sydost, Kristinelund i söder och naturligtvis Öresund och delar av nordöstra Själland i sydväst. Det är inte underligt att besökande stannar till för att beskåda naturen och dess böljande landskap. Länsstyrelsen benämner området ”*Brunnby hässle. Gles, gammal ekskog med inslag av hassel på i terrängen väl markerade urbergskullar. Fornlämningsområde med gravhögar och stensättningar*”.

I sydost på ett avstånd av ca 700 meter finns Görse källa som ger upphov till det lilla vattendraget Görsen ett biflöde till Görslövsån. Området kring källan har fungerat som kommunal vattentäkt. Hit har de boende under början av 1900-talet färdats för att tvätta och hämta vatten, säkerligen också i äldre tider. Möjligen kan ortnamnet Brunnby ha sitt ursprung hämtat från denna källa Brunn-by.

Ungefär mitt emellan den forna kultplatsen och källan uppfördes i slutet av 1100-talet Brunnby kyrka. Kyrkan och kyrkogården har under århundradena byggts till och renoverats. Kyrkan fick sitt nuvarande utseende både externt och interiört vid den omfattande restaureringen 1911 – 1912. Mindre förändringar har gjorts interiört, den senaste 1995.

Brunnby socken/ kommun

På 1500-talet, då Skåne fortfarande var danskt, nämns ”Brundtbye Sogn” och ”Bröndbye Sogn” enligt Klara Wijkander (1978). Brunnby är socknens äldsta bebyggelsenamn och sedan Skåne blev svenskt, år 1658, genomfördes olika kommunreformer.

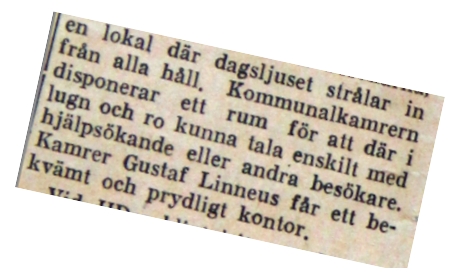
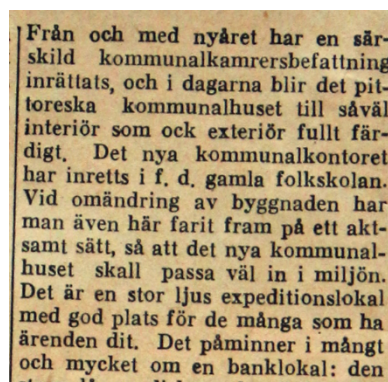
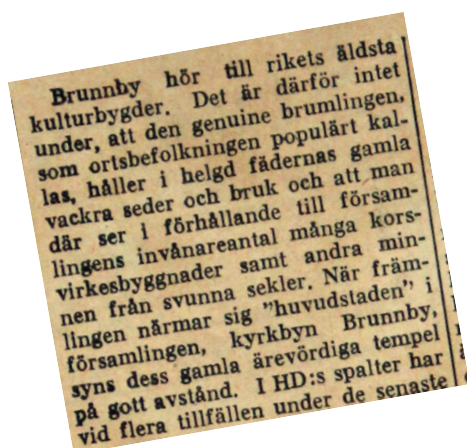
Ägandeförhållanden och maktstruktur i socknen under äldre medeltid är oklara. I socknen ligger Krapperup, det enda egentliga slottet på Kullahalvön, och innehavet av detta storgods har varit en dominerande maktfaktor i bygden under åtminstone senare medeltid då en stor del av sockenborna tjänade som arrende- eller veckodagsbönder under Krapperup.

Krapperup finns omnämnt i skrift för första gången 1353, och då som sätesgård för riddaren Stig Pedersen av släkten Krognos, den förste kände av denna släkt som kom att besitta godset ända in på 1500-talet.

Förvaltningsmässigt genomfördes 1862 en uppdelning mellan kyrkligt och borgerligt med kyrko- respektive sockenstämma som beslutande organ. När 1862 års kommunalförordningar trädde i kraft inrättades cirka 2 400 landskommuner i sina motsvarande socknar över hela landet. I Brunnby socken i Luggude härad i Skåne bildades då denna kommun. Centralort var Brunnby kyrkby, där även kommunalhuset låg.

1 oktober 1907 inrättades municipalsamhället Mölle municipalsamhälle och 3 september 1915 ännu ett, nämligen Arilds municipalsamhälle. Båda municipalsamhällena upplöstes 31 december 1965.

Kommunen påverkades inte av kommunreformen 1952, men 1971 gick den upp i Höganäs kommun

I en artikel införd i HD den 7 maj 1944 står det ”Brunnby hör till rikets äldsta kulturbygder. Det är därför intet under, att den genuine brumlingen, som ortsbefolkningen populärt kallas, håller i helgd fädernas gamla vackra seder och bruk och att man där ser i förhållande till församlingens invånarantal många korsvirkesbyggnader samt andra minnen från svunna sekler. När främlingen närmar sig ”huvudstaden” i församlingen, kyrkbyn i Brunnby, syns dess gamla ärevördiga tempel på gott avstånd. Från och med nyåret har en särskild kommunalkamrersbefattning inrättats, och i dagarna blir det pittoreska kommunalhuset till såväl interiör som ock exteriör fullt färdigt. Det nya kommunalkontoret har inretts i f.d gamla folkskolan. ... Kommunalkamreren disponerar ett rum för att där i lugn och ro kunna tala enskilt med hjälpsökande och andra besökare. Kamrer Gustaf Linneus får ett bekvämt och prydligt kontor ... - tidigare var kommunalkontoret inrett i Hans Agardhs bostad”.

Kommunalkontorets adress var Norra Kustvägen 1017, den byggnad som uppfördes år 1878 som skolbyggnad.

Skolor

Folkskola var den obligatoriska skolform i Sverige som blev lagstadgad 1842 och gav barn baskunskaper i olika ämnen. 1882 års folkskolestadga infördes i Sverige i 20 januari 1882, och trädde i kraft den 1 juni samma år. Genom den sattes den svenska skolplikten till att omfatta barn i åldrarna 7-14 år.

Brunnbys första skola i kommunal regi fanns på Norra Kustvägen 1013 och byggdes år 1848. Det kompletterades med ännu en skolbyggnad år 1878 på Norra Kustvägen 1017, den byggnad som 1944 blev kommunalkontor. En ny skola byggdes på Norra Kustvägen 1004, år 1929. Grundskoleverksamheten i Brunnby avvecklades i samband med Höganäs kommuns satsning på Nyhamnsskolan år 1975.

År 1992 återupptog Brunnby Skola verksamheter i den av kommunen nedlagda skolan, en grundskola med låg-, mellan- och högstadium samt i de tidigare bostadshusen väster om skolbyggnaden förskola i två avdelningar.

Telefon och elektrisk ström

Brunnby telefonstation startade på Lilla Vägen 17, år 1901, med 7 abonnenter. Den sköttes då av Gustava o Hilda Jönsson som också hade ett sockerkaksbageri. Greta Möller ansvarade för telefonstationen från 1921 tillsammans med Helga Malmberg. Stationen flyttades till Lilla vägen 11, sedan huset byggts 1932, och Greta och hennes syster Anna fungerade som växeltelefonister från den 3 mars 1933 till 1953 då en automatstation vid Bengtssons vid dammen (Lilla Vägen 66) inkopplades.

Byn elektrifierades i december 1930.

Ålderdomshem och sjukstuga

Brunnby ålderdomshem, Bränneslyckevägen 36-40. Byggnaden uppfördes i anslutning till år 1897 efter en donation av Nils Gyllenstierna med högre takhöjd invändigt och trappstegsgavlar. Tidigare fattigstuga belägen ungefär på Norra Kustvägen 1009 revs i slutet av 1800-talet. Axel Nilsson brukade jorden som senare övertogs av Nils o Anna Anderholm. Anna drev ålderdomshemmet och dottern Marta Anderholm övertog sedan ansvaret för hemmet. Under 1960-talet fick ålderdomshemmet namnet Björkhaga. Då servicehemmet Nyhamnsgården invigdes 1988, avvecklades Björkhaga som ålderdomshem.

Sjukstugan på Bränneslyckevägen 55, byggdes ca år 1900. Den fungerade först som epidemisjukhus och år 1940 blev det ombyggt till lägenheter med distriktssköterskemottagning. Kommunen sålde fastigheten 1979-12-31 till Haraldsson & Wellberg Fastighets AB.

Bebyggelse

Byn ligger utmed den urgamla landsvägen norrut från Helsingborg som via Allerum och Jonstorp förde vidare mot Kullen. Vägen som finns med på Buhrmans karta över Skåne från 1684 har delvis bibehållit sin gamla sträckning, anpassad till topografi och äldre ägo- och gränser. Mellan Brunnby och Krapperup leder en senare tillkommen, stånds- och stads- mässigt rak väg närmast att betrakta som kyrkväg.

Själva byn tycks, under medeltiden (i Sverige perioden mellan ca 1050 - 1521) och ända fram till 1800-talet, endast ha bestått av kyrkan, tiondeladan, prästgården och klockaregården som en sammanhållen enhet.

I slutet av 1700-talet och första halvan av 1800-talet kompletterades byn med fyra gårdsbyggnader norr om den urgamla landsvägen. Bybebyggelsen som utökades under slutet av 1800- och första halvan av 1900-talet har delvis bevarat en ålderdomlig karaktär, och sockencentrat med anknytning mellan den ensamma prästgården och kyrkan - kyrkogården i söder är väl bevarad. Då tillkom tre gårdar och nitton boningshus. Under andra halvan av 1900-talet tillkom sju boningshus och revs tre gårdar. Två boningshus har byggts under senaste seklet. Blomstringstiden var under perioden 1870 – 1946 och berodde sannolikt på ortens betydelse som kommunalt centrum.

Prästgården

Prästgården låg omedelbart norr om och i anslutning till kyrkogården, och bestod på 1700-talet av en fyrlängad gård. Denna är sedan 1853 ersatt av en korsvirkeslänga. Den västra gårdsdelen är den enda resterande byggnaden från ursprungsgården som finns kvar. Den omvandlades 1922 till prästgård och fungerade som sådan fram till 2004 då ombyggnad till det nuvarande församlingshemmet genomfördes.

En obekräftad spekulation är att prästgården haft sitt ursprung i en tidig medeltida huvudgård som en föregångare eller konkurrent till Krapperup, och att en tidig gårdsinnehavare låtit uppföra en kyrka, eventuellt stenkyrka. Kyrkan kan då ha ingått i gårdskomplexet, möjligen från början närmast som en gårdskyrka.

Klockaregården, posten (1875) och banken (1883)

Klockaregården låg strax nordväst om kyrkan och var enligt uppgift uppförd under 1600-talet och kompletterad år 1802. Fritiof Tengvall tillträdde kantorstjänsten 1860 och bodde i Klockaregården. Han hade även hand om posten som öppnades 1875.

Klockaregården revs av byggmästare John B Nilsson 1955. Den nya organistbostaden, nuvarande Pastorsexpeditionen på Bränneslyckevägen 3, fungerade som post under perioden 1955 – 1963 då posten lades ned och flyttade till Arild.

År 1899 tillträdde H P Horndahl tjänsten som klockare och organist. Han tjänstgjorde även som kamrer i Brunnby sparbank. Sparbanken startades 1883 enligt uppgift i Kerstinhus, Bränneslyckevägen 6, och flyttades på 1920-talet till Bränneslyckevägen 10. Banken flyttades 1964 till Nyhamnsläge och fungerade där som Brunnby sparbank fram till 1976 då den slogs samman med Sparbanken i Höganäs.

Horndahl hade inte tid med posten som därför sköttes av Louise Agardh (dog 1933) på Lilla Vägen 1/ Bränneslyckevägen 6. Horndahl avled 1927 och efterträddes av Viktor Sylvén. Posten övertogs av Viktor och Edith Sylvén 1931 och verksamheten lades ned 1963.

Församlingshem

Uppgifter hämtade från Bertil Åstrands bok "Brunnby kyrka och kapellen i Arild och Mölle". *Redan under 1930-talet, då församlingens kyrkliga ungdomskrets bildades, användes den gamla mellanskolan i kyrkbyn – som vid det nya skolhusets tillkomst (1929) blivit överflödigt – som lokal för ungdomsverksamheten. År 1944 överlämnades denna skola – liksom småskolan i Lerhamn, vilken indragits – till församlingen. Och i egenskap av församlingshem har de båda fungerat sedan dess.*

Lerhamns församlingshem såldes 1992 till privatperson och det gamla församlingshemmet i Brunnby, Norra Kustvägen 1013, såldes 2004 till privatperson.

Ett nytt församlingshem byggdes 1971 på Norra Kustvägen 1015 genom en donation av John Gudmundsson. Den avyttrades till privat ägare i samband med att prästgården 2004 iordningställdes som församlingshem.

Missionshuset

Missionshuset var beläget på Brunnbyvägen 273. Den 5 mars 1870 satt dåvarande kyrkoherden i Brunnby som ordförande på ett möte där man beslöt sig för att bygga ett "böne- och missionshus" och organisera det som ett aktiebolag. Man stiftade Brunnby missionshusaktiebolag. Bolagsordningen gjordes upp och aktieteckningen sattes igång. Aktiekapitalet skulle utgöra 1 500 riksdaler Riksmünt och vara fördelat på 300 aktier vardera på 5 Riksdaler. Bygget var redan igång och på hösten 1870 invigdes det.

Missionshuset drevs i Bibeltroga Vänner (BV) regi och den 18 november 1993 såldes missionshuset av ägaren Brunnby Missionsförening UPA till en privatperson.

Övriga verksamheter

Utmed nuvarande Bränneslyckevägen:

- Taxirörelse som drevs av Oskar "Bil" Nilsson som år 1912 köpte en droskbil Scania Vabis Landaulette. Verksamheten avvecklades år 1958.
- I slutet av 1800-talet pågick skomakeri och skrädderi i olika byggnader.
- Agardhs lanthandel, som innan tillstånd getts av länsstyrelsen, startat försäljning bakgårds på Bränneslyckevägen 6. Hans Wilhelm Agardh gifte sig år 1836 med Christina Nilsson (dotter till klockaren John Nilsson som hade ett "substitut" i Brunnby). Hon sålde varor till Brunnbyborna, men inte i "öppen bod", eftersom då gällande skräfförordning förbjöd detta på landsbygden. Kunderna fick gå in "bakvägen", d v s passera bostadsrummen, och plocka varorna direkt från lagret. Öppen handelsbod fick bara bedrivas 3 mil från Helsingborg. Nuvarande ICA-nära, Skutan, Bränneslyckevägen 2, uppfördes efter krigsåren av Carl Eric Agardh som övertog lanthandeln av sin far den 16 september 1946 när huset stod färdigt. Den 21 februari 1963 var det dags för ytterligare en modernisering. Då skulle lanthandeln göras om till snabbköp. Affärsverksamheten såldes den 1 september 1979 till Jean Gullerstedt. Det var exakt 50 år sedan Carl Eric började jobba i affären (1/9 1929). Den Agardhska epoken var slut. Tredje innehavaren, Per och Tina Fredriksson, efter Jean Gullerstedt avslutar affärsrörelsen den 8 september 2017 efter att ha drivit verksamheten i drygt tjugo år och ett halvt år. En epok går i graven.
- G Gunnarssons radio- o TV-affär 1948-1960 startade i Kerstinhus i Brunnby, Bränneslyckevägen 6, och flyttades sedan till Nyhamnsläge.

Nyhléns diverseaffär startades år 1928 av Einar Nyhlén på Norra Kustvägen 1027. Einar hade under delar av 1920-talet arrenderat Agardhs lanthandel. Verksamheten övertogs av dottern Märta Nyhlén och avvecklades år 1965.

Befolkning i kyrkbyn

Inom en radie på ca 600 meter med kyrkan som centrum bor det ca 70 personer.

Nuvarande verksamheter

Brunnby byalag som värnar framförallt om Klockarens Hassle. Olika aktiviteter under året bland annat medverkan vid Grantändning i Brunnby med lotterier och glöggförsäljning.

Brunnby Skola har kvar sin verksamhet på Norra Kustvägen 1004.

Mitt emot skolan ligger *Brunnby Boställe*. Där bedrivs lantbruk med djurskötsel och tillhörande gårdsbutik med gårdscafé.

Agardhs lanthandelsmuseum på Bränneslyckevägen 6 med visningar under semestertid. Föreningar och grupper samt enskilda som önskar visning kontaktar innehavaren.

Brunnby församling med pastorsexpedition på Bränneslyckevägen 3. Församlingen gränsar till Väsby och Jonstorps församlingar i sydost och sträcker sig ut till Kullanäsan. Alla är välkomna till kyrkan och kapellen samt de verksamheter som församlingen ansvarar för. Här finns mötesplats i sorg och glädje under livets olika skeden och vid livets slut en viloplats innan fortsättning följer ...

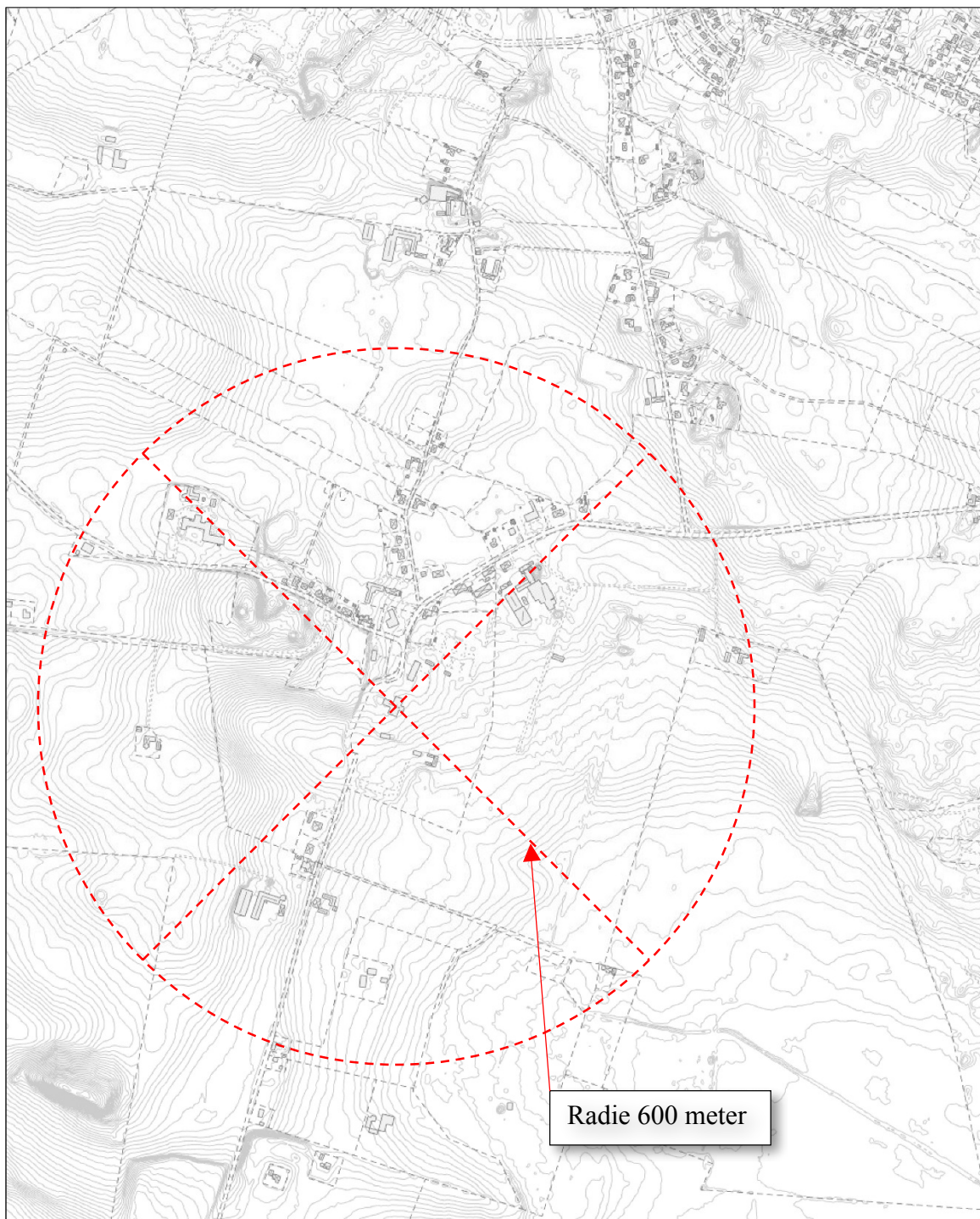
SITUATIONSPLAN

Gäller för fastighet: Brunnby kyrkby

Utskrifts datum: 2017-08-13

Koordinatsystem: SWEREF99 13 30

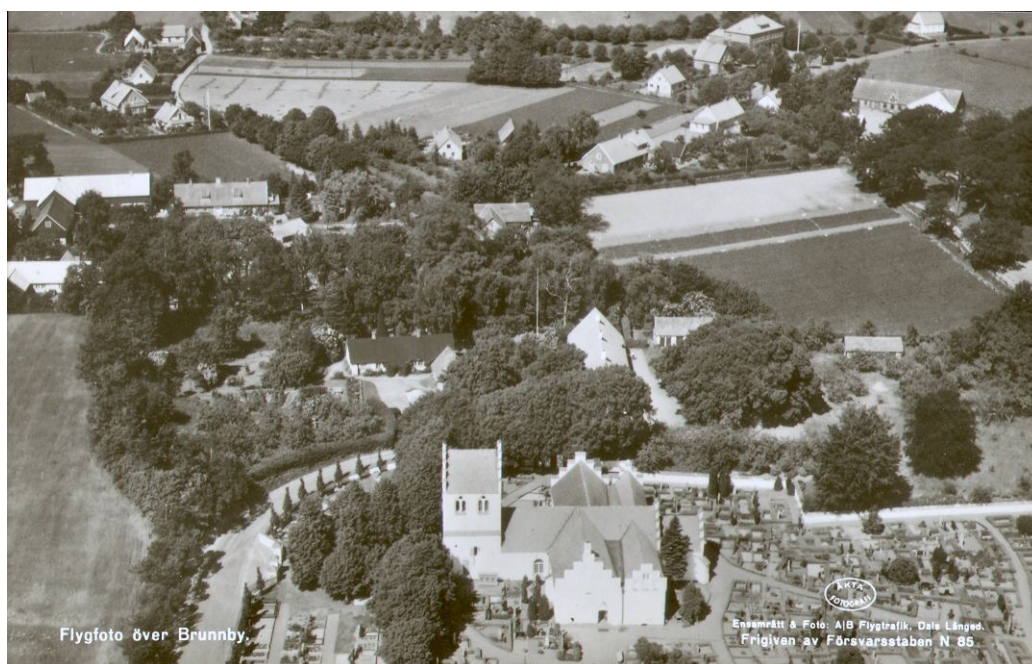
OBS! Kartan har ingen rättsverkan, du kan alltså INTE se exakta gränser i denna karttjänst eller situationsplan.

Skala i utskriftsformat A4: 1:5 877

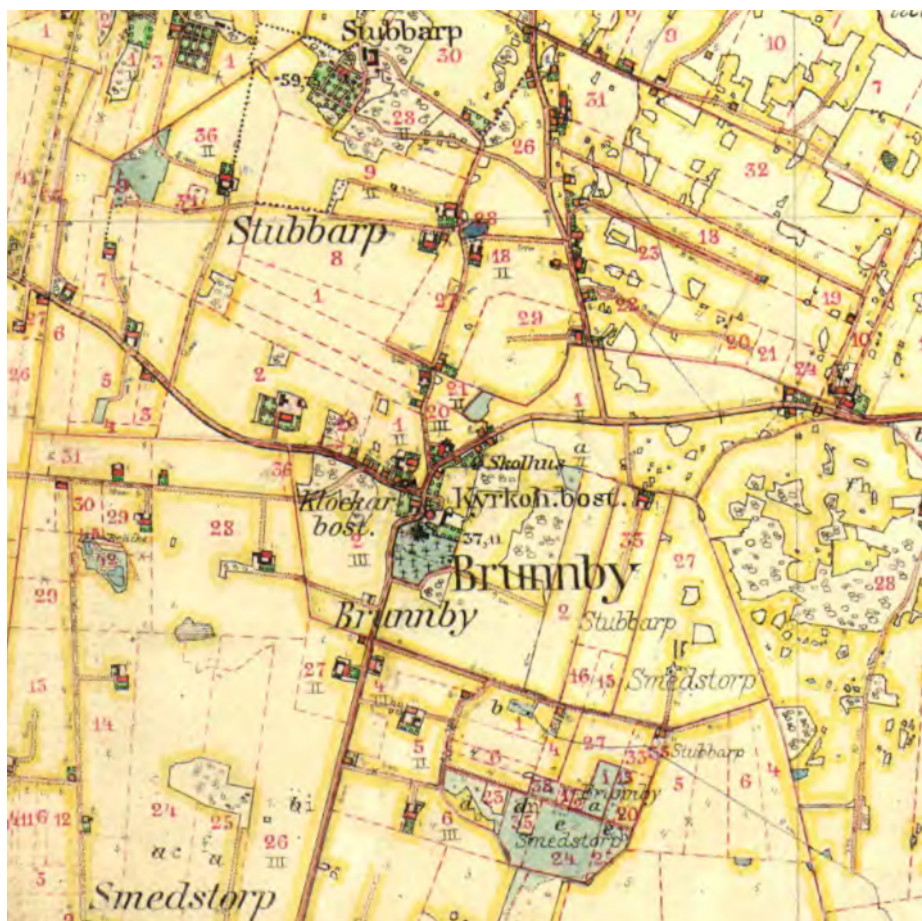
0 95 190 380 Meter

© Geodataavdelningen, HÖGANÄS KOMMUN

Före år 1955

Häradsekonomisk karta 1910-1915

Brunnby 1 och 2, Laga skifte 1835 (Prästlönejord och Klockarejord med respektive gårdsenheter).

